

Avdrag för läxhjälp blir dyrt och ojämnt

Svenska Dagbladet den 28 november 2012

Det mesta tyder på att regeringen kommer att få stöd i riksdagen för sitt förslag att låta rut-avdraget även omfatta privatundervisning. Avdraget presenteras i och för sig som gällande "läxhjälp", men då det inte finns något som begränsar avdraget till just läxhjälp beskrivs det mer korrekt som en subvention till privatundervisning. Regeringen ser helst förslaget som skattetekniskt men det bör sättas i sitt utbildningspolitiska sammanhang.

För att bedöma förslaget effektivitet kan man ställa kostnaden per privatundervisningstimme mot kostnaden i den vanliga skolan. I grundskolan har eleverna en garanterad undervisningstid om 6665 timmar, i snitt 740 timmar per läsår. Totalt går cirka 900000 elever i grundskolan vilket betyder att totalt ungefär 666 miljoner elevtimmar undervisning utgår per år. Kostnaden för undervisningen var 2011 40,2 miljarder kronor (lokaler och material oräknat). I genomsnitt ligger alltså undervisningskostnaden på cirka 60 kronor per elevtimme. Går man in på privatundervisningsföretaget My Academys hemsida ser man att subventionen som utgår till privatundervisning ligger på mellan 199 och 249 kronor per elevtimme (subvention utgår ej till lokaler och material).

Subventionen till privatundervisning är alltså tre till fyra gånger högre per elevtimme än det belopp som läggs på övrig offentligfinansierad undervisning. För att kunna ta del av denna subvention måste man dock själv betala en summa motsvarande rut-avdraget.

En annan relevant jämförelse är att undervisningskostnaden i både grund- och gymnasieskola ligger på drygt 45000 kronor per elev och år (återigen exklusive lokaler och material). Samtidigt kan en familj med två vuxna som så önskar, och som har privatekonomiskt utrymme, kvittera ut en subvention till privatundervisning motsvarande 100000 kronor per år. Att det begreppsmässigt är frågan om ett skatteavdrag påverkar inte det faktum att det rör sig om en subvention: halva det belopp som privatundervisningsföretagen fakturerar betalas inte av den som nyttjar tjänsten utan av landets övriga invånare. Skillnaden mellan hur stora offentliga resurser som läggs på olika undervisningsformer är anmärkningsvärd.

Än mer anmärkningsvärd blir skillnaden då man läser Skatteverkets kritiska remissyttrande. Det framgår då att rut-avdraget inte är tänkt att utgå till specialister som privatlärare. Anledningen är att rut bland annat syftar till att öka arbetsutbudet genom att subventionera okvalificerade tjänster som hushållen annars själv skulle kunna utföra. För att få ihop detta betraktar regeringen privatundervisning som en okvalificerad tjänst – även om den utförs av legitimerade lärare – och någon kvalitetskontroll av undervisningen sker inte.

Samtidigt som regeringen på olika sätt försöker skärpa kvalitetskontrollen i den ordinarie skolan är den alltså villig att lägga betydande offentliga resurser per elevtimme på privatundervisning, trots att denna helt saknar kvalitetssäkring.

Det är närmast självklart att de som främst kommer att använda sig av subventionerad privatundervisning är relativt välbeställda familjer. En rapport till EU-kommissionen bekräftade häromåret också att detta är det internationella mönstret: även i länder där privatundervisning är skattesubventionerad används den främst av högpresterande elever med en socialt privilegierad bakgrund.

Ibland hävdas det att ingen förlorar på att några skaffar sig extraundervisning med hjälp av skatteavdrag. Även om man ignorerar kostnaden för skattebetalarna så bortser detta synsätt från att antagningen till attraktiva gymnasie- och högskoleutbildningar baseras på hur väl man lyckas jämfört med andra. Att den som har privatekonomiskt utrymme kan stärka sin konkurrenskraft gentemot andra elever genom att ta del av en betydande offentlig utbildningssubvention, delfinansierad av familjer med snävare privatekonomiska ramar, är minst sagt problematiskt för utbildningssystemets likvärdighet.

Argumenten för att privatundervisnings-rut skulle öka arbetsutbudet är som sagt svaga och inget tyder på att det finns en betydande svart marknad för privatundervisning. Att rut-avdraget skapat ett gränsdragningsproblem mellan barnpassning och privatundervisning betyder inte att detta måste hanteras genom att utöka avdraget för privatundervisning. Ett alternativt sätt vore att begränsa barnpassnings-rut till att enbart gälla barn under tio års ålder. Det hade varit rimligare både ur effektivitets- och likvärdighetssynpunkt.

JONAS VLACHOS

docent i nationalekonomi vid Stockholms universitet och
Institutet för Näringslivsforskning